

**Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi  
Lənkəran Dövlət Universiteti**

«Təsdiq edirəm»  
Tədrisin təşkili və təlim  
texnologiyaları üzrə prorektor v.i.e:  
\_\_\_\_\_ dos.Zaur Məmmədov

"\_\_\_\_" \_\_\_\_\_ 2025-ci il

**Fənn sillabusu**

**İxtisas:** Ətraf mühitin mühafizəsi metodları və bərpası

**Fakültə:** Təbiyyat

**Kafedra:** Biologiya və ekologiya.

**I. Fənn haqqında məlumat:**

**Fənnin adı:** Ekoloji idarəetmə.

**Fənn proqramı:** (LDU, Biologiya və ekologiya kafedrasının 31.01.2022-ci il tarixli (protokol № 07) iclasında müzakirə olunub məqsəduyğun hesab edilmişdir).

**Kodu :** MIF- B04.3

**Tədris ili:** I (2024-2025), semestr II.

**Tədris yükü :** Cəm 210 saat. Auditoriya saati - 30 (15 saat mühazirə, 15 saat seminar məşğələ).

**Tədris forması:** əyani.

**Tədris dili:** Azərbaycan dili.

**AKTS üzrə kredit:** 7 kredit

**Auditoriya :**

**Saat:**

**II.Müəllim haqqında məlumat:**

**Adı, soyadı, elmi dərəcəsi :** Orucova Nailə Hidayət qızı, a.e.d., dosent.

**Kafedranın ünvanı:** Lənkəran şəhəri, H.Z.Tağıyev küçəsi, 118.

**Məsləhət saati:** III gün saat 15<sup>50</sup> – 17<sup>25</sup>-dək.

**E-mail ünvanı:** [naila.56@mail.ru](mailto:naila.56@mail.ru)

**Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:**

**Əsas:**

1. Məmmədov V., Yusifov E. Ekoloji menecment, I-II cild., Bakı. 2014.
2. Məmmədov Q., Xəlilov M. Ekologiya, ətraf mühit və insan. Bakı. 2006.
3. Əliyeva R., Mustafayev Q. Ekologiya (dərslik). Bakı, 2004.
4. Əliyeva R., Mustafayev Q., Hacıyeva S. Ekologiyanın əsasları. Bakı, 2006.
5. Xəlilov T., Zeynalova M. Qlobal ekoloji problemlər. Bakı. 2014.
6. Göyçaylı S.Y., İsmayılov T. Təbiətdən istifadənin iqtisadi və ekoloji əsasları. Bakı. 2006.
7. Nəbiyev N. İqtisadiyyat, cəmiyyət və ekoloji mühit. Bakı. 2000.

**Əlavə:**

8. Abdullayev A., Abdullayev V. İnzibati hüquq (III hissə). Dövlət orqanlarında idarəetmə. Dərs vəsaiti. Bakı. 2006.
9. Azərbaycan Respublikasının ekologiya qanunvericiliyi (normativ-hüquqi aktlar toplusu). I cild. Bakı: Qanun, 2006.
10. Azərbaycan Respublikasının ekologiya qanunvericiliyi (normativ-hüquqi aktlar toplusu). II cild, Bakı: Qanun, 2007.

**III. Perekvizitlər:** Öncədən perekvizit fənn nəzərdə tutulmamışdır.

**IV. Korekvizitlər:** Eyni vaxtda digər ekoloji fənnlərin tədris olunması əhəmiyyətlidir.

**V. Fənnin təsviri və məqsədi:**

Mövcud ekoloji vəziyyət və dəyişmə meylləri istehsal və iqtisadi fəaliyyətdəki fərdi uğurlara və nailiyyətlərə baxmayaraq, ümumi mənzərə olaraq pisləşməkdə davam edir və bu da dünyada ekoloji böhranın daha da inkişafına səbəb olur. Ona görə də ekoloji məsələlərin həlli üçün yeni yollar və yanaşmalar tapmaq ehtiyacı kimi ətraf mühitin idarə olunması dünyada əsas yol olaraq tanınmaqdadır. Ekoloji idarəetmə ətraf mühitdə bas verən proseslərin axınını dəyişməyə məcbur edən və cəmiyyətin xeyrinə istiqamətləndirən əməli hərəkətlər sistemi kimi qəbul edilmiş və müasir dövrdə ilk öncə, təbiəti bərpa və mühafizə ilə həyata keçirilir.

Kursun tədrisi zamanı məqsəd ekologiyada müasir idarəetmə növləri, ətraf mühitin idarə olunmasının təşkili və həyata keçirilməsinin əsasları, Azərbaycan Respublikasında ətraf mühitin mühafizəsi və tənzimlənməsində dövlət idarəetmə orqanlarının rolu və mövcud hüquqi mexanizmlər, təbiəti mühafizə fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsinin digər başlıca istiqamətlərini müəyyənləşdirmək, onların müasir ekoloji problemlərin həllində və davamlı inkişafda rolunu aydınlaşdırmaqdan ibarətdir.

**VI. Davamiyyətə verilən tələblər:**

Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmaz, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

**VII. Qiymətləndirmə:**

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir. İmtahan билетinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəfli.
- 9 bal- tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam aça bilər.
- 8 bal- tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırma bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal- tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri smestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

**Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)**

|                 |            |   |
|-----------------|------------|---|
| 91-100 bal      | əla        | A |
| 81-90 bal       | çox yaxşı  | B |
| 71-80 bal       | yaxşı      | C |
| 61-70 bal       | kafi       | D |
| 51-60 bal       | qənaətbəxş | E |
| 51-baldan aşağı | qeyri-kafi | F |

**VIII. Davranış qaydalarının pozulması:** Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

**X. Təqvim planı:** Muhazirə 15 saat, seminar məşğələ 15 saat.

| №  | Keçirilən <u>mühazirə</u> , <u>seminar</u> , məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Saat |      | Tarix |     |
|----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|-------|-----|
|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | müh  | sem. | müh   | sem |
| 1  | 2                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 3    | 4    | 5     | 6   |
| 1. | <p><b>Mövzu 1. Ekoloji idarəetmə anlayışı, onun predmeti, prinsip və məqsədləri. Ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri.</b></p> <p>Plan:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Ətraf mühitin idarə edilməsinin mahiyyəti və predmeti.</li> <li>2. Ətraf mühitin idarə edilməsinin prinsip və məqsədləri.</li> <li>3. Ətraf mühitin idarəedilməsinin funksiyaları.</li> <li>4. Ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri.</li> </ol> <p>Mənbə [1,2,4,6,7,8,10]</p>                                                                                                                                                                                                                    | 2    | 2    |       |     |
| 2. | <p><b>Mövzu 2. Ekologiyada müasir idarəetmə növləri. Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası.</b></p> <p>Plan:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Ətraf mühitin idarəetmə sistemləri.</li> <li>2. Ekoloji siyasətin əsasları.</li> <li>3. Davamlı istehsal nədir? Davamlı inkişaf prinsipləri.</li> <li>4. Ekoloji istehsalın əsas xüsusiyyətləri.</li> <li>5. Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası.</li> </ol> <p>Mənbə [1,2,4,6,7, 8,10]</p>                                                                                                                                                                                                                                                     | 2    | 2    |       |     |
| 3. | <p><b>Mövzu 3. Ətraf mühitin idarə olunmasının təşkili və həyata keçirilməsinin əsasları.</b></p> <p>Plan:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Müəssisədə ekoloji idarəetmə və müəssisənin ekoloji xidməti.</li> <li>2. Təbii və sosial-təbii ekosistemlərin idarə edilməsi.</li> <li>3. Ətraf mühitə nəzarət üçün əsas tələblər.</li> <li>4. Beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları.</li> <li>5. Ekoloji idarəetmə sistemlərinin inkişafı üçün xüsusi proqram təminatı vasitələrinin tətbiqi.</li> </ol> <p>Mənbə [1,3,5,7,8,9]</p>                                                                                                                                                | 2    | 2    |       |     |
| 4. | <p><b>Mövzu 4. Azərbaycan Respublikasında ətraf mühitin mühafizəsi və tənzimlənməsində dövlət idarəetmə orqanları və hüquqi mexanizmlər.</b></p> <p>Plan:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı və prinsipləri.</li> <li>2. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin dövlət orqanları.</li> <li>3. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən dövlət orqanlarının sistemi.</li> <li>4. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin formaları, ekoloji funksiyaları və metodları.</li> <li>5. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin ekoloji-hüquqi aspektləri.</li> </ol> <p>Mənbə [2,3,4,5,6,7,9]</p> | 2    | 2    |       |     |
| 5. | <p><b>Mövzu 5. Tarazlı inkişaf və təbii resurslardan səmərəli istifadə məsələləri.</b></p> <p>Plan:</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 2    | 2    |       |     |

|              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |           |           |  |  |
|--------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-----------|--|--|
|              | <ul style="list-style-type: none"> <li>1. Biosferin mühafizəsi və təbii tarazlığın saxlanması.</li> <li>+ 2. Mineral resursların qiymətləndirilməsi.</li> <li>+ 3. Meşə resurslarının qiymətləndirilməsi.</li> <li>4. Kənd təsərrüfatı resurslarının qiymətləndirilməsi.</li> <li>+ 5. Su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi.</li> <li>+ 6. Alternativ enerji resurslarından istifadənin problemləri.</li> </ul> <p>Mənbə [2,3,4,6,7,8,10]</p>                                                                                                                                                  |           |           |  |  |
| 6.           | <p><b>Mövzu 6. Təbiəti mühafizə fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsinin başlıca istiqamətləri.</b></p> <p>Plan:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>1. İdarəetmənin təşkilati-iqtisadi sisteminin təkmilləşdirilməsi.</li> <li>2. Ekoloji-iqtisadi göstəricilər və normativlər sistemi.</li> <li>3. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi və ekoloji ekspertiza.</li> <li>4. Ekoloji audit və onun aparılması.</li> <li>5. Təbiətdən istifadənin proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması.</li> </ul> <p>Mənbə [1,2,5,6,7,9]</p>                                                      | 2         | 2         |  |  |
| 7.           | <p><b>Mövzu 7. Təbiətdən istifadənin iqtisadi mexanizmləri və maliyyələşdirilməsi.</b></p> <p>Plan:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>1. Ətraf mühitə çirklənmədən dəymiş iqtisadi ziyanın hesablanması.</li> <li>2. Ekoloji xərclər və layihələrin smeta dəyərinin müəyyən edilməsi.</li> <li>3. Təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi stimullaşdırma vasitələri.</li> <li>4. Ətraf mühiti çirkləndirməyə görə ödəmələr.</li> <li>5. Təbiətdən istifadə sahəsində ekoloji fondlar sistemi.</li> <li>6. Ekoloji sığorta və ekoloji lizinq.</li> </ul> <p>Mənbə [1,3,4,6,7,8,10]</p> | 2         | 2         |  |  |
| 8.           | <p><b>Mövzu 8. Ekoloji sahibkarlıq və təbiətdən istifadənin idarə edilməsi.</b></p> <p>Plan:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>1. Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti, formaları və ekoloji biznesin səmərəliliyi.</li> <li>2. Ekoloji menecment.</li> <li>3. Təbiətdən istifadənin lisenziyalaşdırılması.</li> <li>4. Ekoloji sferada sertifikatlaşdırma.</li> </ul> <p>Mənbə [1,2,5,6,7,8,9]</p>                                                                                                                                                                                        | 1         | 1         |  |  |
| <b>Cəmi:</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <b>15</b> | <b>15</b> |  |  |

#### IX. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Kursu tədrisi zamanı magistrantlar təbiətlə cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqələri və onun tənzimlənməsi, ekoloji idarəetmənin prinsip və məqsədləri, ekologiyada müasir idarəetmə növləri, ətraf mühitin idarə olunmasının təşkili və həyata keçirilməsində dövlət idarəetmə orqanlarının rolu və mövcud hüquqi mexanizmlər, təbiəti mühafizə fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsi və s. barəsində bilikləri mənimsəməlidirlər.

#### **X. Fənn üzrə təlim nəticələri:**

- Ekoloji idarəetmə anlayışı, prinsip və məqsədləri, ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri ilə tanış olur.
- Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası ilə tanış olur.
- Təbiəti mühafizə fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsinin başlıca istiqamətlərini mənimsəyir.
- Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti, formaları və ekoloji biznesin səmərəliliyini öyrənir.
- Kursu tədris etdikdən sonra magistrantlar ekoloji, iqtisadi və sosial tərkibdən ibarət mürəkkəb kompleksin idarə olunması, ətraf mühitin və təbii ehtiyatların səmərəli istifadə məsələləri, beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları və s. haqqında elmi və praktiki biliklərə yiyələnəcəklər.

#### **XI. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:**

#### **XII. Kollokvium sualları.**

##### **I kollokvium**

1. Ətraf mühitin idarə edilməsinin mahiyyəti və predmeti.
2. Ətraf mühitin idarə edilməsinin prinsip və məqsədləri.
3. Ətraf mühitin idarəedilməsinin funksiyaları.
4. Ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri.
5. Ətraf mühitin idarəetmə sistemləri.
6. Ekoloji siyasətin əsasları.
7. Davamlı istehsal nədir? Davamlı inkişaf prinsipləri.
8. Ekoloji istehsalın əsas xüsusiyyətləri.
9. Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası.
10. Müəssisədə ekoloji idarəetmə və müəssisənin ekoloji xidməti.

##### **II Kollokvium**

1. Ətraf mühitə nəzarət üçün əsas tələblər.
2. Beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları.
3. Ekoloji idarəetmə sistemlərinin inkişafı üçün xüsusi proqram təminatı vasitələrinin tətbiqi.
4. Ekoloji idarəetmə anlayışı, onun predmeti, prinsip və məqsədləri.
5. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı və prinsipləri.
6. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin dövlət orqanları.
7. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən dövlət orqanlarının sistemi.
8. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin formaları, ekoloji funksiyaları və metodları.
9. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin ekoloji-hüquqi aspektləri.
10. Biosferin mühafizəsi və təbii tarazlığın saxlanılması

#### **XIV. Fənn üzrə imtahan sualları:**

1. Ətraf mühitin idarə edilməsinin mahiyyəti və predmeti.
2. Ətraf mühitin idarə edilməsinin prinsip və məqsədləri.
3. Ətraf mühitin idarəedilməsinin funksiyaları.
4. Ətraf mühitin idarə edilməsinin inkişaf mərhələləri.
5. Ətraf mühitin idarəetmə sistemləri.
6. Ekoloji siyasətin əsasları.

7. Davamlı istehsal nədir? Davamlı inkişaf prinsipləri.
8. Ekoloji istehsalın əsas xüsusiyyətləri.
9. Ətraf mühitin idarə edilməsi konsepsiyası.
10. Müəssisədə ekoloji idarəetmə və müəssisənin ekoloji xidməti.
11. Təbii və sosial-təbii ekosistemlərin idarə edilməsi.
12. Ətraf mühitə nəzarət üçün əsas tələblər.
13. Beynəlxalq və milli ekoloji idarəetmə sisteminin standartları.
14. Ekoloji idarəetmə sistemlərinin inkişafı üçün xüsusi proqram təminatı vasitələrinin tətbiqi.
15. Ekoloji idarəetmə anlayışı, onun predmeti, prinsip və məqsədləri.
16. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin anlayışı və prinsipləri.
17. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin dövlət orqanları.
18. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən dövlət orqanlarının sistemi.
19. Ətraf mühitin mühafizəsinin dövlət tənzimlənməsinin formaları, ekoloji funksiyaları və metodları.
20. Ətraf mühitdən istifadənin idarə edilməsinin ekoloji-hüquqi aspektləri.
21. Biosferin mühafizəsi və təbii tarazlığın saxlanması.
22. Mineral resursların qiymətləndirilməsi.
23. Meşə resurslarının qiymətləndirilməsi.
24. Kənd təsərrüfatı resurslarının qiymətləndirilməsi.
25. Su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi.
26. Alternativ enerji resurslarından istifadənin problemləri.
27. İdarəetmənin təşkilati-iqtisadi sisteminin təkmilləşdirilməsi.
28. Ekoloji-iqtisadi göstəricilər və normativlər sistemi.
29. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi və ekoloji ekspertiza.
30. Ekoloji audit və onun aparılması.
31. Təbiətdən istifadənin proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması.
32. Ətraf mühitə çirklənmədən dəymiş iqtisadi ziyanın hesablanması.
33. Ekoloji xərclər və layihələrin smeta dəyərinin müəyyən edilməsi.
34. Təbiətdən səmərəli istifadənin iqtisadi stimullaşdırma vasitələri.
35. Ətraf mühiti çirkləndirməyə görə ödəmələr.
36. Təbiətdən istifadə sahəsində ekoloji fondlar sistemi.
37. Ekoloji sığorta və ekoloji lizinq.
38. Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti, formaları və ekoloji biznesin səmərəliliyi.
39. Ekoloji menecment.
40. Təbiətdən istifadənin lisenziyalandırılması.

MİF- B04.3 "Ekoloji idarəetmə" fənninin sillabusu Ətraf mühitin mühafizəsi metodları və bərpası ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Sillabus Biologiya və ekologiya kafedrasının 27 dekabr 2024-cü il 05 tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (27 dekabr 2024-cü il, protokol N 05).

**Fənn müəllimi:**

**a.e.d., dos. N.Orucova.**

**Kafedra müdiri v.i.e. :**

**biol.e.n., dos. R.Şəmmədov.**